

NYOMORNEGYEDÓRA

TÖRTÉNETEK A GYÁMSÁGOS IDŐKBŐL

Nagyvárad. Hattyú utca 6

A Hattyú utca a Madár telep egyik sikátora volt a külvárosban, már-már Nyugaton, az Aradi út szomszédságában, nyolc-tíz kilométerre a román-magyar határtól. Madár utca, Daru utca, Galamb utca, Fecske utca, Hattyú utca.

Amikor az Ulmann palotából, ahol anyám velem terhesen a lépcsőket mászva a visszereit szerezte, ide költözünk, már megszülettem, de talán még nem vagyok. Később itt élek, ebben az utcában, tíz-tizenegy éves koromig.

Kicsi ház a Hattyú utcai, szűk kapualjjal, a mai gyerekkocsik, amik akkor még nem voltak, kifelé meg befelé sem férhettek volna el egymás mellett. A kapu mögött zárt folyosón két egymással szemközti lakás bejárata. Sohasem szerettük egymást: ott nincs gyerek, itt meg lassan három is. Néhány év múlva, amikor már megnövök, Urszán Marit, aki Sipos Feri miatt itta meg azt a nem tudni micsodát, amit gáliclének mondtak a felnőttek, ezen a folyosón viszik majd át a fekete egyenruhás gyászhuszárok. Sipos Feri is az udvarban lakik az anyjával, az apja meghalt. Urszán Mari terhes, már kisebb hasa van, szégyenében begyógyaszerezte magát, és megitta hozzá, amit kellett. A húgommal (ő akkor már Lody, a Roziból) sámlíra állva lessük a konyhaablakból, amikor a bádogtepsit a kapun kiemelik, miután a rozsdás kallantyút, ami az egyik kapuszárnyat tartja, kalapáccsal röpítjük. Habzott a szája még halálában is, mondták, de mi azt az ablakon keresztül nem láttuk. A bádogteknő takart.

Innen indul csaknem minden vasárnap anyám és apám a nagypiacra, hogy huszonöt lejes sovány libát vegyenek. És ide, ebbe a szoba-konyhás lakásba (budi az udvaron) zárnak be bennünket, mert úgy döntenek, hogy az előző héten rosszkodtunk. Elegük van belőlünk, látni sem akarnak. Messze vagyunk még a szabad szombatoktól.

Unatkozhattunk, a nagy eső pedig a szökésünket akadályozhatta meg, amikor a rejtélyes, gatyagumival átkötött cipős dobozból szemünkkel, kezünkkel is találkozott a családi fényképgyűjtemény: nagypapa, nagymama

mind a két oldalról, testvéreik is vannak bőven, különösen apámnál, és az unokák, na meg mi magunk, az unokatestvérekkel, sárguló fekete-fehér fényképeken.

Ezekben az években, különösen a Külváros utcái még nincsenek alácsatornázva. A házakból, lakásokból egyenesen az utcai lefolyóba ömlik a szennyvíz, és ugyanaz a keskeny árok vezeti az utca végi víznyelőbe az esővizet is. Ömlik az eső, megáradt a lefolyó. Ülünk Lodyval az ablakban, kurjongatva dobáljuk a családot a kanálisba, különösen élvezzük, amikor sikerül arccal fölfelé úsztatni a sárguló, fényes papírlapokat.

Jön anyám meg apám haza. Jól kezdődött a nap, a sovány liba a kosárban gágog, zöldség, fűszerek, egyebek. Korán van még, bőven lesz idő levágni, megtisztítani, ebédet főzni belőle. Ha kis szerencsénk van, jól megnezték, nem is annyira tokos.

Apai nagyanyám ilyenkor szokott megjelenni, hogy kihalássza a fokhagymás-hagymás pecsenyészírból a combokat meg a mellehúsát, ami kizárólag apámat illeti, a családfőt, a munkásembert, nem mellesleg az ő fiát. A gyereknek a lába, a nyaka meg a pontosan középen kettéhasított feje jár az agyával. Jól viselkedtetek? – kérdi –, mert akkor a szárnya vége is. Neked, kisunokám, néz rám, a fiúra.

Jön a huszonöt lejes sovány libával anyám és apám, és látják a lefolyóban a nagymamát, a nagypapát meg a gyermekeiket, a nagypapa meg a nagymama unokáit, a testvéreiket. A saroktól a ház huszonöt méter, harmincöt-negyvenöt lépés, kinek mennyi. Meglepetésükben késve válaszolnak a lefolyó kihívásra, csak az ablakunk alatt kezdik kikapkodni a fényképeket a csatornából, és ezen mi ketten a húgommal az ablakban megint csak jól szórakozunk.

– Azt is, azt is, meg azt is kapd el! – rikoltja Lody.

Nagy verés lett volna, ha – döntésüket megkönnyítendő, amíg ők a kapu alatt a lakásba érnek – ki nem ugrunk az ablakon. Kiugrottunk és usgyi, ahogy Nagyváradon mondják, usgyi, ki a világból! Lehetőleg olyan megszire, ahonnan nagyon nehéz visszajönni. Nekem, később előfordult, hogy napokig nem sikerült. Megszöktünk hazulról, a Hattyú utca 6-ból.

*

lyére, de sikerül. A panelerdőben a Hattyú utca 6 néhány másik ház társaságában, csodák csodája – nekem? – megmaradt. Tele vagyok gyerekkori hőstetteimmel. Helyszíni szemlét tartunk, mesélek.

Ezen a sarkon fordultam be először biciklivel, itt tört le első „igazi” korcsolyabakancsomról talpastól a görbe orrú, kulcsos „hokikorcsolya”. Ebben a házban laktak Tóthgusztiek, ahol Tóthbácsi Kutasi néni leskelődő szemé láttára erőszakolta meg unalmas nyugdíjas napjaiban Tóthmarit, saját tizenhat éves lányát, hogy majd lecsukják tíz évre. Ennek a háznak a padlásáról eresztettük le László Ernővel a macskát zsebkendőnyi ejtőernyővel, ezen a helyen dobtam át anyám javaslatára a laktanyaudvarra a villamossínek között talált pisztolyt, amit hetekig a fáskamránkban rejtegettem. A madártelepből a Hattyú utca maradt. Csodák csodája?

*

A Madártelep nagy részét a falurendezési program keretében lebontották, néhány apró ház megmaradt. Így a Hattyú utca 6 is. Megállunk a kilenc-tíz éves fiammal, Gazsival a ház előtt, annyi éves szinte pontosan, amennyi én lehettem akkor, amikor annak a háznak az utcai ablaka még magasságnak számított. Méregetjük a két apró ablakot. Testi épségünket kockáztatva itt ugrottunk ki, mutatom, ami a testi épséget illeti, már nem nagy meggyőződéssel.

– Innen? Nagy дума – mondja. Az ablak magassága, ahonnan mi annak idején kivetettük magunkat Lodyval, Gazsinak a válláig sem ér. – Ki tudatok volna lépni, apu! – mondja, és már mutatná.

– Az igaz – mondom –, de akkor mi van a szülői lelkiismerettel, amit éppen miattad éppen a mai napig ébren kellett tartani: te olyan kicsi se voltál akkor, amilyen kicsi lettem én ma itt előtted... Hát ezért ugrottunk az akkori esőben, a boldog semmibe...

Bandi és Artúr

Nem voltam kulcsos gyerek, a szülők nyáron kicsaptak a „hegyre”, anyám unokatestvéréhez, Mancinénihez. A Kórház utca végében kezdődtek a gyümölcsösök, az aszfalt köves útban, az erdő szélén földútban folytatódott. Baloldalt az erdő meg-megszakadt, jobboldalt öt-hatszáz méterenként házak, tanyák, a dombgerinc alatt mélyen, a távolban, jobbra lent egy darabig a Körös látványa: a Podgória, majd lent a mélyben Fugyi és Fugyivásárhely,

két falu egy malommal. Még jóval előtte balra, mintha Hegyközpályi volna. A házak, ahova földút vezet, nem látszanak a fáktól.

Manci néniék a földútnak a legvégén, az utolsó házban laktak. Sanyi bácsi, Manci néni férje, Kéki Sanyi a déli domboldal öreg fáit kivágta, őszi-barack csemetéket ültetett, ezek éppen ekkoriban fordultak termőre, ez idő tájt kezdtek piacozni a Napsugár őszi-barackkal.

Bandit heti két alkalommal fogták be a kordé elé. Előző nap kibéleltük szénával, szalmával, majd megszedtük a ládákat, vesszőkosarokat, megpakoltuk a kocsit nyár végén az őszi-barackkal. Hajnalban, a város felé menet a szomszédok háza előtt Sanyi bácsi megállította Bandit. Hóóóó! A mieink mellé felrakták a szomszéd tanyasiak gyümölcessel teli kosarait, portánként legfeljebb kettőt, esetleg hármat. A számuk szerint fizették a fuvarat. A gazdák oda meg vissza, a piacról hazafelé is gyalog tették meg az utat.

Ősszel, heti több fordulóban a fugyivásárhelyi malmot is megjártuk. Bandit a szekér elé fogták, lefelé búzával, visszafelé a hegynek liszteszsákkal pakolták meg. Elkísérhettem Sanyi bácsit, de nem szerettem a malomba járást a hosszú várakozás miatt. Tovább tartott, mint az oda- meg a visszaút együtt. Álltunk, vártuk a sorunkat. Gyereket a garat közelébe nem engedtek. Menni azonban kellett, mert Sanyi bácsi városi gyereket akart nevelni falun.

A kollektivizálás a tanyákat jóval később érte el, haladékot kaptak a gyümölcsstermelők. Amikor Manci néniék tanyáját mégis utolérte, Bandi az első áldozatok közzé került, be kellett adni a közösbbe, aztán őt követte a gyümölcsös. Kollektivizálták.

Okosan csinálják a *kommenisták*: ha nincs Bandi, nincs piacozás, ha piacra nem mehetünk, minek nekünk a gyümölcsös. Ha csak a kollektívnek van lova, a barack is az övé, csak legyen, aki leszedje. Aki nem szedi le, mert nincs miért, éhen hal. Mégsem hal éhen. Tolvajkodik, lop, lopja az egykori sajtját. Gyerekként így gondolkodtam, titokban, Sanyi bácsit hallgatva.

A szedők ugyanazok voltak: Sanyi bácsiék is az egykori sajtjukat lopták a közösből, abból, amit a többiekkel raktak össze. Mindenki lopott az egykori sajtjából. Már, aki az öntolvajlást megelőzendő, meg nem ölte magát rézgáliccal. De többen megölték.

Sok év telt el, vagy alig néhány. Sanyi bácsi erőlködése, véletlenül se mondanám ki, küzdelme Bandiért, sikerrel járt. Legyalogolt érte a kollektívbe. Éves körmeit megigazította, de nem patkoltatta meg. Száron vezette haza, rosszkedvűen lépdelt mellette, a hegynek fölfelé. Hogy Bandi szemét csődör rúgta-e ki, betegség támadta meg, vagy a közös gazda gondoskodott

arról, hogy megvakuljon – nem kérdezte, sohasem derült ki. Bandi vakon érkezett vissza a gazdájához.

A tanyára a Hidas-patak forrásából hordtuk a vizet. Főzésre, ivásra megfelelt, de nem habzott, ezért nem mostak benne. Mosásra esővizet használtak, amit a csatorna alá állított fémhordóba gyűjtöttek. Téltre a kert végében ásott gödör is megtelt. Az agyagos talaj felfogta a tavaszi talajvizet, és sokáig megtartotta, felzavarni se könnyen lehetett. Vízelés közben, jó magasról, békákra céloztam sárga húgsugárral.

A vak Bandiból vízhordó lett. Reggel a hátára hevedert vetettek, két oldalára két-két kannát kötözték, hasa alatt szíjjakkal rögzítették. Beállították az ösvényre, seggére vertek, útnak eresztették, utána pedig gyereket küldtek, tavaszi meg nyári vakációban, mert akkor voltam kéznél, a városi fiút, engem is. A forrás előtt Bandi megállt és várt. Beértem, meglazítottam a hevedert, lecsatoltam róla a kannákat, a gerendákkal bélelt forrásból megtöltöttem. Vigyáztam, hogy békát, siklót ne merítsek. Visszaerősítettem az edényeket a hevederre. Megfordítottam, ráállítottam az ösvényre, a seggére csaptam, és Bandi azonnal megindult visszafelé. Legelészve félóra alatt felért, a kapun is az eresztette be, aki a forrásnál a kannákat megtöltötte.

*

Eszembe jut egy másik történet, az Artúré. Artúr, a számár tanyán lakik. Bolt a faluban, néhány kilométer lefelé, vissza, felfelé is ugyanannyi. Időben is majdnem. De a visszaút nyáron mégis több idő. Kenyér kétnaponta, minden egyéb ritkábban. Artúr féloldalas hevedert kap, rajta szelíd kampó, a kampóra vesszőkosarat akasztanak, a kosárban pénztárca, abban pénz és egy levélke a megrendeléssel. Ráállítják Artúrt az ösvényre, a seggére csapnak, és ő elindul. A bolt előtt megáll, és beszél. Iááá, iááá! Kijön a boltos, leemeli a kosarat, megpakolja, kifizeti magának a járandóságot a pénztárcából, a visszajárót a pénztárcába, azt a kosárba teszi. Megfordítja Artúrt, a seggére ver, a számár elindul haza.

Így ment ez tavasszal, ősszel és télen a hóban is, egy darab ideig. Nyáron, negyvenkét fok az erdő előtt meg az erdőn túl, Artúr ekkor már rendszerint csak alkonyatkor érkezik a csomaggal haza, vaj, tejföl megolvad. Követték a nyomát, utánaéztek, és kiderült: Artúr visszafelé jövet megállt az erdőszéli lénián, a tűzvédelmi irtáson lefeküdt. Ügyelve arra, hogy a kosár tartalma ki ne boruljon, féloldalasan elpihent, megbújt a nap elől, majd szürkületkor elindul haza a kosárral.

Mit tesz a tanyasi ember nyáron, ha szüksége van a futásra bízott portékára? A heveder másik oldalát is megszereli: apró szögeket kalapáltak a bőrből, hogy arra az oldalára se ereszkedhessen Artúr. Ő pedig, más választása nem lévén, a negyvenkét fokban pihenés nélkül hazaballagott. De csak-azértis, ballagott.

Ez történt Fugyivásárhely fölött, a „hegyen”.

Puszi Puszi Jancsika

Volt egy hatalmas kalitkánk, egy egészen keskeny falécekből fabrikált valódi papagájpalota a Hattyú utcában, a kétajtós ruhásszekrény tetején, közel az ablakhoz. A kalitkát apám készítette vékony fenyőfa pálcákból, hasábolt rudacskákból. Tornya is volt, mint egy palotának, tágas, széles és magas. Szóval palota volt.

Papagáj lakott benne, Puszi Puszi Jancsika. Azért ez volt a neve, mert keresztapámtól, apám bátyjától kaptam ajándékba, és akkor már így hívták. Na, meg azért is, mert erre volt megtanítva, ezt tudta kimondani, inkább kirikkantani a palotájából: Puszi, Puszi Jancsika.

A kalitka ajtaját általában nyitva hagytuk, röpködött az egyszoba-konyhas (budi az udvaron) lakásban. Elöl-hátul táblás parasztágyunk volt, „franciaágy”, vastag, furnírozott magas fakeretben. Ha elfelejtettük a kalitkájába terelni, vagy éppen nem sikerült, Puszi Puszi Jancsika az ágyunk és a fejünk fölött töltötte az éjszakát, reggelre hol az apám, hol az anyám fejére szart, szeretetből. Hárman aludtunk a „nagyágyban”, én anyám és apám között, a húgom, Lody a gyerekágyban, a „nagyágy” lábánál. Anyám akkor még, bár szeretett volna, nem dolgozott, apám ragaszkodott hozzá: ő majd eltartja a családot. Nyomorogtunk. Minden hónap végére elfogyott a pénz, mi, gyerekek rájártunk a szárított kenyérhéjra, amiért a tejesasszony tejet hozott, ha megvolt a néhány kiló, ami persze így, hogy rájártunk, még nehezebben gyűlhetett össze, csak ritkán lett meg. Kölcsönkértünk, befizettünk, és kivettünk a sportkaszából (erről majd később), de volt papagájunk. Minden évben disznót vágunk, mint a Madártelepen, és persze a Hattyú utcában és a környéken mindenki más, de voltak – mai szemmel látom – polgár kinézetű emberek, meg földesúr kinézetű emberek is, meg úrgazdagok, akik talán leereszkedve a prolikhoz, ugyanúgy levágták decemberben, januárban a disznót. Az új építésű házban az utca elején, például a Kutasiék, akik nem köszöntek vissza.

Ha mind a két sportkassza, az anyámé meg az apámé is működött, akkor kettőt, két disznót vágtak: egyet karácsony előtt, a másodikat februárban. És büszkén mutogattuk. Apám kezdetben füstölt sonkát, szalonnát, füstölt disznóságot, majd ahogy azok fogytak, zsíros kenyeret vitt magával uzsonnára. A végét már nagyon unta, veszekedett miatta anyámmal („már megint csak zsíros kenyér?”), de nem volt más. Aztán meg az se. Épültek az utca elején a szocialista udvarok, zárt falakkal, magas vaskapuval. A korábbi úri asszonyok helyett elvtársnők masíroztak ugyanabban az öltözetben, és ugyanaz a zavarodott Tóth bácsi fixírozta őket a ház kapujához vezető lépcsőkről, dobált feléjük apró kavicsokat.

A Madártelepen senkinek nem volt papagája, csak nekem. Jöttek a gyerekek színes madarat látni, aki beszél is, mondjuk 1962-ig, vagy '63-ig.

Anyám minden vasárnap nagytakarított, lehet, hogy máskor is, de ekkor szellőztetett is. Egész délelőtt nyitva mind a két ablak meg a kapualjra nyíló ajtó. Puszi Puszi Jancsikát előtte elfelejtette beteregni a palotájába, az meg kirepült. Heteken át kerestük, nyár volt, élt a remény. Egyik nap cigány gyerek jelentkezett, hogy látja a trafikbódé melletti akácfa tetején, ha a miénk, megfogja, 25 lej (egy sovány liba ára vasárnap a nagypiacon). De ha nem a miénk, ráadásul az üzlet sem áll, nem fárad érte, lehet, hogy fára is kell mászni, menjünk, nézzük meg. Kimentünk a parkszéli trafikhoz anyámmal, Puszi Puszi Jancsika ott ült az akácfa tetején. Anyám drágállotta az árat, én bőgtem.

– Hogy hívják? – kérdezte a velem nagyjából egykorú, hét-nyolc éves cigány gyerek.

– Puszi Puszi Jancsika.

A fa alá állt, kinyújtotta az egyik karját, és mondogatta: – Puszipuszi-jancsika, Puszipuszi-jancsika.

És a harmadikra Puszi Puszi Jancsika a karjára szállt, onnan a tenyerébe.

Puszi Puszi Jancsika egy újabb alkalommal is megszökött. Anyám már megint szellőztetett takarítás közben. Akkor tél volt, egy következő év kezdődött a Madártelepen. Hattyú utca, Galamb utca, Varjú utca, Fecske utca. Puszi Puszi Jancsika soha többé nem került elő.

Keresztapám

Apámat részegen sohasem láttam, anyámtól tudom, hogy kicsi koromban ivott, piás legény volt, kocsmázó városi piás. Anyám szerint, amikor ő megunta, elé állt, előtte bátorságot öntött magába, és azt mondta: vagy ő

vagy mi. A pohárra mutatott, amiből a bátorságot megitta előtte, meg állítólag énrám. Bizony, fiam. És akkor apám abbahagyta.

Lesz még egy helyzet, lesz még egy „vagy ő vagy ők” helyzet, de akkor pohárra már nem, hanem a két gyermekükre mutat anyám. Rám meg Lodyra.

Apám testvérbátyja sohasem hagyta abba, csak részegen láttam, disznót ölt, vagy a szalagfűrészben dolgozott, mégis túlélte apámat, vagy éppen ezért.

Kati néni, a keresztanyám:

– Karcsi! Igyál, igyál, nem bánom, de egyél is valamit.

Karcsi, apám bátya, a keresztapám nem evett, csak ivott.

Volt egy május elseje

Apám apja, az én nagyapám kisiparos volt (épületasztalos), többször elvették az iparát, a műhelyét, az én gyerekkoromban neki mindig költöztetnie kellett a műhelyét meg a családját. Fűrészgép, gyalugép, gyalupadok, esztergapadok, falcoló. Két költözésének a részleteire is emlékszem, az egyik épület még áll Váradon a mai „nagypiachoz” közel. Ő így énekelte meg: Itt van május elseje, énekszó és gyász köszönti őt, tralla, lalala, tralla.

Rendszeresen járt hozzá a halas, az utolsó műhely udvarába, Gilányiban. Egyszer akkora harcsát hozott, hogy a farka (a hal farka) lelógott a gyalupadról, ahol súrolókefével próbálták megtisztítani. Éppen arrafelé tekeregtem. Egy gyalupad csaknem két méter hosszú volt már akkor is, az én lábam, ha jól emlékszem, nem lógott volna le róla.

Apai nagyanyám kiválóan főzött és sütött (nem úgy, mint a másik, az anyai, aki csak befőzni tudott, meg lekvárt készíteni szilvából), de nem szerettem ott lenni, mert volt egy kedvenc unokája, és ezt ki is mutatta. Nem én voltam az, hanem a Pityu. (Aki később ellopta az apja Trabantját, és elütött egy vele egykorú gyereket, akivel azután még életük végéig ugyanabban az utcában laktak.) Trabant nem sok volt Romániában, Daciákkal voltunk tele, de nagybátyám, a nagypofájú Pista bácsi mindenben különlegesnek akart látszani. Géplakatos mestersége volt, állandóan szerelt valamit motorolajos kezeivel az utcában, mindenbe belenyúlt, ami gép. Régiségeket, régi fa- és porcelántárgyakat, később ki is derült, értékes festményeket gyűjtött szenvedélyesen, mindent felvásárol, ami megtetszett neki. Képzetlen, de rendkívüli érzékkel megáldott műgyűjtő volt, amit a hozzá látogató hivatásos budapesti művészettörténészek is értékelték. Bútorainak, műtárgyainak szobát rendeztek volna be a budapesti Iparművészeti Múzeumban,

ruhadarabok harminc vagy ötven év után. Mellette van a Lemnul (magyarul: A fa) szövetkezet, ahol apám dolgozott. Így hívták a kezdetekben: Lemnul Szövetkezet, aztán Cooperativa Lemnul lett.

Úgy jött létre, hogy az akkori iparosok a negyvenes évek legvégén vagy talán az ötvenes évek legelején összerakták, oda vitték be a szerszámaikat, gépeiket. Összerakták az államnak azt, ami a sajátjuk volt, de ekkortól már az övé, ha a szövetkezeté is, az államé lett. Ettől lett szövetkezet meg állami. Nemcsak ők, hanem a többi tehetős kisiparos is berakta azt, amije volt más-más iparágban. A cipész a ragacsot, a nyomdász a festéket, a kéménysopró a kormot. A Nagy, a Kiss meg a Kovács, na és apám apja, a Papp is a fia nevében. Románok akkor még nemigen voltak Nagyváradon, csak kommunisták, egyre többen. Akik beraktak, nem voltak párttagok, talán egyikük sem volt az, de a jövőben és a jövőjében hitt mind, a saját jövőjében akkor mindenki, Váradon is, magyar és az a kevés román, ha kicsit vagy nagyon félve is. Főleg a magyarok bíztak. És féltek a múltjuktól.

A hatvanas években már nagyfiú voltam, fizetésnapokon meglógtam az iskolából, álltam a kerítés előtt, apám kihozta a fizetését, borítékban a kezembe nyomta, hogy már aznap, mielőtt ő hazaérne, legyen ételre (kajára) pénz és másnapra neki is csomagolnivaló. A kölcsönkértet is visszafizettük minden hónap elején. Különösen tavasszal, nyáron és ősszel, amikor már nem maradt semmi a disznótorosból. Nem egyedül álltam ott, sokan álltunk, és mind fiúk. Szégyelltük magunkat. Szégyellte mindenki magát a másik előtt. Idő előtt hazavittük a fizetést, hogy időben visszaadhassuk a kölcsönt.

*

Apám nem lett brigadéros, nem lépett be a pártba. A feleségével, ma már Ajuszi, erről sok-sok éjszakát végigvirrasztva beszéltek, én meg, a fiúk hallgatóztam. Belépjen vagy ne lépjen be apám a pártba. Ha belép, brigadéros lesz, ha nem lép be, nem lesz elég fizetése. Három gyerek. Ha nem lép be, marad, ahol van, a sok jó barátal, akikkel a szövetkezetet (a kooperatívát) megalkották, szülői, nagyszülői hozzájárulással. A gyerek sorsa sem egyszerű, amíg gyerek. Ezt mondogatták. Kis gyerek kis gond, nagy gyerek nagy gond. Akkor már tudták.

*

A gyerek azt hiszi, hogy a felnőtt soha nem volt gyerek, mert úgy viselkedik, hanem mindig felnőtt volt, és kicsi korától az is maradt. Aztán egyszer csak, olyan két- vagy háromévesen a gyerek mesélni kezd az ő jelenkori gyerekkoráról, merthogy múltja még nincs, és azt képzelem, lesz még jövője, ezért hát mesélnie kell. A történet közben azonban rájön, hogy itt ül egy felnőtt előtte, akinek éppen mesél, és aki valamikor épp olyan gyerek volt, mint most ő. Jól el is csodálkoznak mind a ketten, a felnőtt is, de leginkább a gyerek, akinek a mese közben egyik pillanatról a másikra nemcsak története, hanem múltja és jövője is lett. Elakad a hangja. És akkor jön rá, hogy a felnőtt, aki az ő tulajdonosát játssza itt, az is gyerek, és tulajdon volt valamikor ő maga is, az ő nagypapjának, nagymamájának a tulajdona. Minden megoldódik az egyik fejben.

*

Nagy magyar volt! Áldott jó ember! Ritkán pofozott! Egyszer a focipálya mellett egy mestert! Az apám.

*

Van még egy épület, ami előtt, ha elmentünk, apám mindig köpött, anyázott, káromkodott. Különösen május elsején, amikor a Lemnul (A fa) Szövetkezetbe készülődtünk, hogy felvehessük a román nemzeti lobogót. Azt mondta, hogy a románok azt a munkát a nagypapámnak – a nagypapámnak – sohasem fizették ki. Ablakok, ajtók, nagy munka volt, ma óvoda, közel a Székese gyház, a Slauch-kert (Parcul Petőfi) elején, a sarkon. Legalább tizenkét ablak, és harmadannyi ajtó! Nagypapám épületasztalos, apám bútorasztalos volt, de értett ahhoz is, amikor a méterárut számolni kellett. Buszszal jártunk gyakran arrafelé, amikor a Rogériusz lakónegyedből ügyet intézni a belvárosba mentünk. Később sem lehetett vele megértetni, hogy nem a románok nem fizették ki a nagypapámat (a nagypapádat), hanem az új rendszer, a kommenisták. A román kommenisták, mondta erre ő. Ő ezt haláláig összekeverte. A románok a kommenisták, ma is azok lennének, a magyarok csak mennek utánuk. Ha élne. Ha élne, se élne.

Érthetetlen, hogy a mai napig éppen ezt az épületet, nagypapám utolsó előtti műhelyét a mai Nagypiac mellett miért nem bontották le, miközben a környezetében mindent. Május elsején minden évben fejben még mindig

ott vonulunk. Abban a térben szedjük össze és rakjuk vissza a román nemzeti zászlókat a teherautókra vagy a műhelyek portáira.

Sportkassza vagy Sporkassza

Minden év végén a dolgozók kisorsoltak egy sorrendet, ki mikor kapja az általuk a közösbe beadott összeget a jövő évben, ez volt a sportkassza, vagy sporkassza. Ha a sportkasszában résztvevők részéről kivételes igény merült fel, leggyakrabban időpontkérés vagy -változtatás, azt általában elfogadták, megoldották, sőt, évközben is csereberélték egymás között a hónapokat.

A dolgozók minden hónapban leadtak a közösbe egy összeget, mindenkinek ugyanannyit. Ami így összeadódott, azt kapta meg az éppen soron következő sportkasszás. Nagyobb kiadásait ebből fedezték, többnyire bútorvásárlásra, disznóra költöttek, nyaralás szóba sem jöhetett.

Apám Lemnul szövetkezetében hivatalosan (félhivatalosan) működött, később, amikor anyám is munkába állt, náluk, a mozgáskorlátozottak szövetkezetében, de még azelőtt a kötöttárugyárban is, pedig az állami volt, csak titokban. Ebből lett karácsony előtt a disznóvágás, ha jól ment, februárban is egy másik.

(Anyám nem volt mozgásában korlátozott, sőt. Ahol dolgozni kezdett, szükség volt teljes munkaképességű emberekre – dolgozókra – is.)

Akkoriban jól ment nekünk is, hiszen egy évben kétszer is részesültünk a Sportkassza (Sporkassza?) finanszírozta lehetőségekből.

Ezt a nagy összeget (tizenöt-húsz, adott esetben ennél is több dolgozó által összedobott pénzt) valójában egy tizenharmadik, tizennegyedik havi fizetést általában disznó- vagy bútorvásárlásra fordítottuk mi is. Beszédtema volt otthon, szinte egész évben, hogy mikor, mennyire vagyunk esedékesek, és akkor majd élünk. Egész évben a sportkasszát vártuk, hol az egyiket, hol meg később a másikat, az anyámét is.

Trógerhíd

A város nyugati végét a Pece-patak határolta, mire Félix-fürdőtől tizenöt-húsz kilométert megtett a Hattyú utca alsó végéig, már kihúlt a vize. A határt úgy kell érteni, hogy a patak túlsópartján az innensőhöz képest falusi világ, falusi élet kezdődött. Ott parasztok, itt városi, iparos emberek, de többnyire gyári munkások laktak. A Hattyú utca és környéke, a Galamb ut-

ca, Daru utca, Fecske és Gólya utca, azaz a Madártelep a külvárost, az Ősi telep a falut jelentette, a Pecének ez a szakasza volt a határ. Szekérút, pláne autótút a városnak ezen a szakaszán nem vezetett át a Pecén, az utcákat döngölt föld borította, ami sártengerré vált kitartó eső után. Csatornázni akkoriban kezdtek, amikor megindult a kicsi házak lebontása. Átjutni a külvárosból a faluba, Ősibe nagy kerülővel lehetett. Két gyaloghídja is volt azonban, ezek közül az egyik teljesen új, közel a még külvárosban épült Sinteza vegyiüzem parkolójához. Ezt neveztük mi Trógerhídnak.

A Trógerhíd fémcső szerkezetű szerkesztmény volt. Keskeny, két, máhával megrakott kerékpáros egymás mellett csak óvatosan, nagy körültekintéssel, gyalogosan, a járművet maga mellett tolvá egymás mellett is, koccánás nélkül aligha fért el. Az ősiektől többnyire áruval megrakodva használták a kerékpárjukat: a pedálra kétoldalt hagymával, krumplival megtömött zsákokot erősítettek, a kormány mindkét oldalára tejeskannát, a hátsó kerék fölötti csomagtartó apró ketrecében csirke, kisebb lúd vagy kacsa hangoskodott mint állat. A hídfeljárást nemcsak a töltésre felvezető keskeny, többlépcsős úton akadályozta a tervezője, hanem a hídra is masszív, vastag vascsőből építettek akadályokat: nehogy elférjenek egymás mellett a mindkét irányban közlekedők. Ezeket a fémoszlopokat rövid időn belül természetesen letörték a piacosok, és mind a két sávban közlekedtek, vitték az árut a külvárosi kicsi, meg a belvároshoz közeli Nagypiacra.

A Hattyú utca végében, a Pece-patak innenső, város felőli oldalában szögdróttal körbekerített temető volt. Mondogatták, hogy az a valamikori zsidó temető. Az egyik, mert a Rulikowskyban volt, van két másik is. Aztán ezt a városszéleit felszántották, ma lakótelep.

Ősit többnyire román parasztok lakták, de ők nem a hatvanas évek iparosító politikájának a telepesei, őslakosoknak mondhatók.

Ősinek vasútállomása meg mozija is volt, a villamossínnel párhuzamos úton, egy saroképületben. A villamos nagy kerülővel járt ki a külvárosból, a Hattyú utca város felőli végén, vagyis az elején, a gyógyszertárral szemben, még a laktanyák előtt, szinte már benne a parkban volt az egyik végállomása. Mert később volt neki egy másik a Rhédey-kertben is.

A Trógerhídon jártunk át eprézni Ősibe, fái epret zabálni. De igazából portyázni, csavarogni. Bandában.

Odafelé a hídon, visszafelé alatta közlekedtünk, merthogy kergettek. Volt ugyanis a hídnak, a gyalogos felülete alatt két hosszan húzódó merevítőrúdja, éppen marokra lehetett fogni, két karunk pedig átérte: egyik kezünkkel a jobb oldali, a másikkal a bal oldali rúdba kapaszkodva, csimpaszkodva,

kodva, csüngve meglehetősen gyors tempóban jutottunk át. Aki erre a mutatványra nem volt képes, nem jöhetett Ősibe bandázni.

Gyakran kergettek meg bennünket az ősi parasztok. A Trógerhíd alatt lógva a verést lehetett megúszni. Persze, gyakran le is potyogtunk, és a Pecének nem a nyáron alig térdig érő vize jelentett veszélyt, hanem az ipari olajjal szennyezett iszaphordaléka. Nemegyszer csaknem végzetesen marasztalónak bizonyult, derékig merültünk el benne.

Bigék

A bigék nem szűzen születnek. Ők azok a lányok, akiket bármikor és akárhol el lehet kapni. Lányok, futószalagon. Útban a férfi felé, aztán mögötte, mindig csak zsákmány, feltétel nélküli.

Ülünk este, „leszállás után” a sarki bolt előtt a Hattyú utca és a Decebál út kereszteződésében, szemben a piac, a Kispiac. Mert volt Nagypiac is, ahonnan a sovány libát hozták vasárnaponként, a hónap elején. A földön ülve támasztjuk a hullani készülő vakolatot. Kilenc- vagy tizenegy éves vagyok. Odébb, az is szemben, a gyógyszertár, a Farmacia, ahonnan tegnap a két kosár gesztenyével, azelőtt meg a begyűjtött egy kosár csigával zavartak ki. Pedig meghirdették a bejárati ajtón nagy, kék *pixszel* írott betűkkel, hogy kilóját huszonöt baniért átveszik. Már megint ez a huszonötös! A pillangókat, lepkéket sem vették át tavaly nyáron, pedig azokat is hosszú cérnafüzéren szállítottuk (mint horgászatból jövet fűzfavesszőn a kopoltyújuknál átfűzött halakat, amiket megvettek a nyolcszáz méterrel bennebb lakó városiak). A lepke fején átszúrva a lehető legnagyobb varrótű (zsákvarrótű), mögötte fut a cérnavékony zsineg, ami már lehet méteres, másfél méteres, káposztalepkés. És mégse.

A nagy fiúk és a még nagyobbak, meg mi, a kicsik és a még kisebbek, a kilenc-tizenegy évesek a napi foci után hallgatjuk őket, a nagy meg a még nagyobb fiúkat. Azt mondja az egyik:

Ez bige – nem látjuk –, hm.

Nem az, ez – mondja egy másik, a még nagyobb fiú. – Hm!

Biztos, hogy bige?

Biztos!

Honnan?

Onnan, hogy összeragadtunk!

Te meg ő?

Én meg ő!

Asszony!
Az volt!
Hm. Akkor bige.
Az is.
Melyik?
Ez is itt!
Bige.
Mondom.

Másnap, és megint foci után, megint. Mennek a bigék ülő sorfalunk előtt. Nagyfiúk vadásznak, kisfiúk hallgatják.

Költözünk

A Hattyú utca 6-ból a Rogériusz lakótelepre. 11–12 éves vagyok, csak később tudom meg, hogy (nem) ezen a napon halt meg Gheorghe Gheorghiu-Dej, a románok puha kezű Rákossija.

A Hattyú utcai lakás szoba-konyhájában akkor már öten laktunk. Apám munkahelye, a Cooperativa Lemnul faipari szövetkezet lakást utalt ki neki azzal, hogy cserébe a vállalatnak adja le a Hattyú utcait. Igen ám, de időközben ez a lakás magántulajdon lett, vagy már az volt korábban is, át kellett játszani a tulajdonost, Tarjánékat, de legalábbis titkolni előttük a lakáscserét.

A költözés reggelén megérkezett a szövetkezet által helyünkre költöztetett új lakó, apám egyik munkatársa teherautóval, rajta az ő bútorai, s ahogy azt lepakolták, azonnal pakolták rá a mi bútorainkat. Egy szekrény le, egy másik azonnal a helyére, egy hencser le, egy fel a platóra, és így tovább. A „házinéni” az udvarban lakott, mi a kapu alatt, mire rájött, mi történik a háta mögött, és a férjét is értesítette, már ki és fel voltunk pakolva. Jól kibasztunk velük az állam és a szövetkezet nevében. Megérdemli az a sváb, rikoltották a szomszédok. Úgy hívták, Tarján. Tarján Annát, az Anikót többször meglestem, matatott a kezével, egyszer pedig az udvaron egy labor vízben megfürösztt. Én lettem számára a Hattyú utcai kölyök, ő sokkal közelebből lesett meg.

A teherautó tetején utaztunk a Rogériuszra, ami ma gyalogosan sem tűnik nagy távolságnak, akkor egy vakációs kirándulásnak felelt meg, integéssel. Amikor anyámnak ezt felnőttként elmeséltem, azt mondta, ebből, a házinéni átverésén kívül semmi sem igaz, ne hazudozzak összevissza, hi-

szen decemberben költözködtünk, ő pontosan emlékszik, mert a gáztűzhely beszerelése akkor történt, '65 márciusában.

Fáskamrás, budi az udvaron lakásból kétszoba-konyhás-fürdőszobás (meleg víz minden szombaton), előszobás, kiskamrás földszinti apartmanba, blokklakásba érkeztünk. Behurcolkodtunk – és sokáig üres maradt a fejemben az új lakás.

Még azon a napon, de legkésőbb másnap, apám megcímzett postalapokkal a postára küldött. Természetesen azt sem tudtam, hol keressem, de megnyugtatott, ő sem tudja, kérdezősködjek, itt fogunk lakni. Nem emlékszem, hogy kérdezősködtem-e, de egy kocsmára, ami visszafelé szembe jött velem, arra igen. Előtte – most már tudom – fröccsös pohárral a kezükben férfiak álltak. Meg egy nő. Az egyik férfi kezében hegedű, vonóval. Veszekedtek. A nő ismételte: „Úgy mondom, hogy mindenki hallja: azért bűdös a szád, mert kinyaltál.” Az összes férfi röhögött, csak a hegedűs nem. A nő meg, miközben mondogatta, mindig nagy nyomatékkal előrehajolt... Meggörcbült előrehajolva. Nem biztos, hogy az ital hatására, talán, gondolhattam akkor, úgy általában a férfi iránti tiszteletből.

A lakótelep az Aluminei utca végében épült, ide költöztünk mi Gheorghe Gerorghiu-Dej halálának napján vagy annak környékén, 1965. március 19-én, anyám szerint előző év decemberében. A kerület város felőli részét, ami az Ősi telep falusias hangulatára is hasonlított, akkor még nem bontották le teljesen, de már hozzákezdtek. És egészen közel folyt a Körös. Itt mentem hazafelé, vissza a postáról, amit nagy valószínűséggel megtaláltam a folyó meg a régi házak közötti útszakaszon. A kicsi házak ablakai nyitva voltak. Innen-onnan szomorú zene szűrődött ki, televízió akkor még nincs, vagy csak nagyon keveseknek mégis, és délután nincs adás. Az egyik lakásban híreket hallgattak. Az az érdekes, hogy a nyelvre nem emlékszem. De arra igen, hogy a hírekben ismételten bejelentik: az új vezetőnk, a Román Kommunista Párt megválasztott főtitkára a fiatal Nicolae Ceaușescu. Az emlékeket összemossom, majd csak olvasmányaimból derül ki, hogy napok teltek el, amíg Ceaușescut „megválasztják”.

A brigadéros

A Rogerius lakótelepi panellakás két egymásból nyíló szobából, konyhából, fürdőszobai vécével, kamrából, két előszobából állt a földszinten. Az ablakok alá az apám árnyékos kertet varázsolt, télen is színes bokrokat, ró-

zsákat ültetett, előtte napokon keresztül talicskaszámra hordta el a későbbi kertből az építkezési sített. Virágföldet hozatott – az első infarktusa előtt.

Mi, gyerekek a hátsó „kisszobában” laktunk, szüleink hálószobáján, ami egyben a „nappali” szerepét is betöltötte, jártunk át, ha a konyhába mentünk.

Ekkor még nem nagyon járunk át csak nappal, de a két szoba közötti apró előszobából hallgatózunk. Legfeljebb tizenkét-tizenhárom éves vagyok.

Nem alszanak, halkán, suttogva beszélgetnek. Anyám újra és újra ismétli: te tudod, fiam. Te tudod, fiam. Apám kitör, suttogva kiabál.

– Mindig ezt mondd! Mindig ezt: te tudod, fiam. Nem tudom, értsd meg, nem tudom.

Apámból, aki kiváló műbútorasztalos hírében állt (akinek az apja nem állt kiváló műbútorasztalos hírében, mert épületasztalos volt), és a munka szervezésében is részt vállalt – mint később megtudom –, brigadéros akart csinálni a szövetkezet, a cooperativa vezetése, akikkel amúgy jó, szinte baráti kapcsolatot ápolt halálukig, haláláig. A Fa Szövetkezet alapításában a nagyapámtól kapott szerszámokkal, kisebb gépekkel ő maga és bátyja, a keresztapám, Karcsi is részt vett. A városban az épületasztalos nagyapám műhelyét nemcsak a kőművesek, hanem a bútorasztalos szakma minden ágazata ismerte. És hogy el ne felejtsem: a Fa Szövetkezet választott vezetői (és dolgozói) ekkor, a hatvanas évek közepén még mind magyarok. Csapó, Kovács, Tornaszegi, Weisz, Helmeczy. Csobán, később Ciobotariu, a szakszervezetis.

Jól hallgatóztam: egy feltétele volt apám brigadérosi kinevezésének: lépjen be a pártba, úgy, ahogy a többiek már az alapításkor vagy rögtön azután. De hogy léphetett volna be, ha az ő apjától az ipart (az iparendélyt) a románok évente-kétévente vették el és kényszerítették visszavonulásra. Utolsó munkáját, amit az állam, a város rendelt meg, ki sem fizették. Ahányszor autóbuzson, még idősebb korában is a belváros felé utazva arra jártunk, mindig mutatta: a nagyapádé abban az óvodában az ajtó, az ablak. A románokra haragudott, nem a kommunistákra.

Szegényen élünk. Hónap végén – szó szerint kellene értenie annak, aki tudja – kenyérhéjon, igaz, olajba mártogatott kenyérhéjon, amit kisebb vászonzsákba gyűjtögettünk, hogy majd kilóját 25 baniért eladjuk az „falusi tejesnek”, aki Ósiból jött minden második reggel faputtonnyal a hátán. Annuska Ósiból jött gyalog és, ha Annuskának hívták is, román volt. Hacsak be nem penészedett a kenyérhéj, elvitte. A penészes kenyérhéjat ingyen vihette el. Vigye, aztán majd hoz valamit. Ezt, a nem penészeset dézsmáltuk meg mi, gyerekek, olajba mártogatva ettük.

A brigadérosság státusza jelentős fizetésemeléssel járt volna, de apám, akinek az apjától akkorára már sokadszor elvették a dédapámtól örökölt kisiparát, nem hajlott. Nem hajlott, de vívódott. Tudta, mi a helyes, mi lenne erkölcsös, de nem tudta, hogyan szerezzen belőle erényt, esetleg előnyt is. Apám az apjával szemben, aki minden államosítás után újrakezdte, nem teheti. Nem lépett be, nem lett brigadéros. 1985-ben, ötvenkilenc évesen meghalt, még mielőtt haszna lehetett volna a pártonkívüliségből.

Igazságtalan vagyok, hogyne lett volna belőle haszon: infarktusa után együtt járt horgászni éveken át azokkal, akik szívesen beléptették volna maguk mellé a pártba. Tőlük tanult meg horgot kötni, szákolni, na meg azt is, hogy ha nagy a meleg, egy idő után nem szabad vízben tartani a fehér halat, a keszegféléket. Kivették a partra, kibelették, és friss fűben, árnyékban tartották hazáig. Gyerekként oldalkocsis motorral engem is elvittek magukkal horgászni. Később Daciával, azzal a kocsival, amire azoknak a brigadérosi, csoportvezetői fizetésből tellett. Meg abból, ami a párttagsággal – jutalom, kitüntetés, közös üdülés – járt.

Nemzetközi Nőnap, március 8.

Vannak rossz emlékeim is. Március 8-át, a nők nemzetközi ünnepét a románok nagyon szerették megtartani. Mindent beleadtak. Titok számomra, hogy miért. Hacsak nem azért, mert újabb alkalom a férfiak számára a munkahelyi berúgásra, amikor bocsánatosan azokat a nőket is meg lehet tapogatni alul-felül, akiket évközben semmiképpen.

Egy ilyen nemzetközi, március 8-án ránk szakad éjszaka a víz. A felső szomszéd, egy rendőr és vámos házaspár nőnapot ünnepelt, sok vendég volt, egész éjszaka nem tudtunk aludni tőlük, apám szentségelt, fel akart menni hozzájuk, anyám csitította.

Berúgtak, hajnal felé ott fent valaki ráült a radiátorra, az leszakadt, és hozzánk folyt le az első emeletről a víz, a földszintre. Mire leért, már langyos volt. Abból töltöttem én néhány kancsóval az Orion rádióba, amikor apán nem látta, mert éppen a vizet merzte ki a lakásból a lépcsőházba. Boszszú és érdek volt, mert hiába könyörögtem neki, apám nem akarta nekem adni azt a varázsszemű csodát, amelynek alkatrészeit szerettem volna beépíteni amatőr rádiómba. Gondoltam, itt az alkalom, rásegítetek, hogy majd rádióamatőrködhessenek a lámpáival, fix és mobil kondenzátoraival. Akkor még ilyenekből szerelgettük az amatőr adó-vevőinket.

Amikor már nem izzott az Orion varázsszeme, másnap, nekem adta. Talán könnyezett is az aktushoz. Ötvenhatban, jó húsz évvel azelőtt ezen hallgatta a Szabad Európát. Előtte minden este az ablaktól kissé előrébb, a szoba felé húzta a hokedlit, amelyen a zöld szemű Oriont tartottuk, hogy ne hallgatózhasson ablakunk előtt az utca. Mindenki ugyanazt a rádiót hallgatta, csak máshol.

Magyari magyarok

Buszokkal meg egyénileg jöttek. Kávét, Amo szappant, szalvétát, vécépapírt, fogkrémet, fogkefét, kotont meg fogamzástgátló tablettát hoztak. (A kotont kilukasztották, hogy szaporodjon a magyar, de ez ma is így van az autópályák melletti parkolók shopjaiban.) Nagyon sok minden mást is hoztak, például rendelésre gumi- és pillanatragasztót, újságot, könyveket, vécében már ronggyá olvasott női és férfimagazinokat. Hajpántot, zoknit, gatyát, bugyit, szempilla-kenceficét, olajat, cukrot, babot, csirkehúsnyesedéket, írógépbe szalagot, csillagszórót, gyertyát, naptárat, csókot. Mindenféle dezodort, fodrászati megrendelésére fésűt, bajuszkötőt, hajlakkot. Menyasszonyi ruhát és ízesített fogkrémet, fogínyre tervezett fogkefét. Gyerekcipőt, mindegy, milyen méret, belenő vagy majd kinő belőle. Sapkát, kendőt. Hűtőládában jégkockákat is. Cérnát, gombot, csokoládét, rágógumit, kávéból nagyon sokat. Szokol rádiót, elemet bele. Spárgát, zsinórt, önakasztásra alkalmas kötelet. Szarvasmarhabőgést kazettás magnószalagon. Bibliát nem, azt elvették volna a határ román, később már előtte, a magyar oldalán is. (Elővigyázatosságból, hogy „megelőzzék a bajt”.) Hoztak mindent abból is, ami már nem kellett nekik, mindenféle kacatot, a magyari magyarok.

Kitörtek Nagyváradon a debreceniek a turistabuszokból, megrohanták a kapualjakat, műanyag szatyrokból, táskákból, bőröndökből, zsebből árulták a cuccot meg a cuccost. A berettyóújfaluiak is. Rábeszéltek minden feleslegre. Egyformán beszéltek, szeretetet meg kiskereskedelmi szolidaritást emlegettek, aminek megvan az ára, magyarok vagyunk.

Szégyleltük, anyám mégis mindig vásárolt, ami miatt az apám állandóan veszekedett vele. Szégyleld magad, nekem nem kell semmi azoktól! Egyszer például kotyogót vett az anyám, kávéfőzőt. Ezt és ezeket, akárcsak a kávét, a magyari magyaroktól az egyik belvárosi kapu alatt.

Tele volt seftelő kapualjakkal a város, a nyugati Rogériusztól a legkeletibb Kolozsvári útig. Megálltak a buszok egy parkolóban, nagyáruházak még sehhol, és dőlt rájuk, a magyari magyarokra a magyar meg a román bent-

lakók tömege. Köztük, nemcsak a tömegben, én. Chewingum, chewingum. Kidobták az ablakon a koldusoknak. A magyar magyar csencselő turisták a nem magyar magyar koldusoknak.

Gyerek voltam én is, vagy még az se. Koldultunk? Koldultunk, a magyar magyaroktól! Találjuk ki, vagy tudjuk is. 1965–66? 1968 a vége.

Biztos, hogy hatvannyolc előtt, mert hatvannyolcban már annyira sem szerettük őket, mint azelőtt, és nem számítottunk rájuk. Mi, nem magyar magyarok a magyar magyarokat nem szerettük. Anyám mondja, a későbbi Ajuszi, hogy nem szeretjük őket azóta sem, hiába itt lakunk már náluk, és nálunk huszonöt, harminc, negyven éve a magyar magyaroknál. Nem jó emberek. Veszekedősek. Nekik mi még a villamoson is románok vagyunk. Szégyelltük, hogy magyarok vagyunk, és büszkék voltunk arra, hogy a magyar magyarok nélkül vagyunk azok. Szégyelltük, hogy nem engedik át a magyarok a csehszlovákokat a román–magyar határon 1968-ban, hogy hazamehessenek. Sem Borsnál kocsival, se Biharpüspökinél vonattal.

Akkor éppen nem jöttek odaátról, de mehettek a magyar magyarok oda, vissza. Visszamentek. Nem csencseltek, visszamentek. Haza. A csehszlovákok maradtak, mert a magyar magyarok nem engedték be őket, csak a csencselő magyar magyarokat. Haza. Egészen a rogéiuszi lakótelepig maradtak, nyolckilométernyi csehszlovák kocsisor a határtól a városig, ahol a román állam, Nagyárad városa sátortáborot vert nekik, látványosan az út menti parkokban, a panelházak és a tömbházak közötti parkok közé, a nemzetközi út mentén.

Büszkén vittük mi, nem magyar magyar gyerekek a csehszlovák gyerekeknek a teát. Tizenhárom éves vagyok éppen. Körülbelül. Majdnem pontosan akkor. Nem jó magyarnak lenni ebben a görgetegben – nem gondoltam, éltem. Szóval, nem jó! Miért nem engedik át magukon a velünk csencselő magyar magyarok a csehszlovákokat, akik a nem magyar magyaroknál rekedtek a csencselő Romániában?